

9. Фетискин Н.П., Миронова Т.И. Психологические основы образовательной депривации / Н.П.Фетискин, Т.И.Миронова. – Кострома: КГУ, 2007. – 148 с.
10. **Энциклопедический** словарь медицинских терминов: В 3 т. / Гл. ред. Б. В. Петровский. –Т. 1. –М., 1982. –464 с.

References

1. **Alekseenkova E.G.** Lichnost' v usloviyah psihicheskoy deprivacii / E.G.Alekseenkova. – SPb.: Piter, 2009. – 96 s.
2. **Viskovatova T.P.** Zaderzhka psihicheskogo razvitija u detej, obuslovlennaja vlijaniem malyh doz prirodnyh i antropogennyh faktorov: Monografija / T.P.Viskovatova. –Odessa: JuUPU, 1996. –264 s.
3. **Dity** iz zatrymkoju psyhichnogho rozvytku ta jikh navchannja. Navch. posibnyk dlja pedagoghiv i shkilnykh psyhologhiv / T.D. Illjashenko, N.A. Bastun, T.V. Sak.– K.: IZMN, 1997. – 128 s.
4. **Langmejer J., Matejcek Z.** Psihicheskaja deprivacija v detskom vzdaste / J.Langmejer, Z.Matejcek. – Praga: Avicenum, 1984. – 335 s.
5. **Lisina M.I.** Problemy ontogeneza obshhenija / M.I.Lisina. – M.: Pedagogika, 1986. – 144 s.
6. **Muhina V.S.** Psihologicheskaja pomoshh' detjam, vospityvajushhimsja v uchrezhdenijah internatnogo tipa / V.S. Muhina // Voprosy psihologii. – 1989.– # 1. – S. 32-39.
7. **Prihozhan A.M., Tolstyh N.N.** Psihologija sirotstva / A.M.Prihozhan, N.N.Tolstyh. – 2-e izd. –SPb.: Piter, 2005. –400 s.
8. **Psihicheskoe** razvitie vospitannikov detskogo doma / Pod red. I.V.Dubrovinoj, A.G.Ruzskoj. – M.: Pedagogika, 1990. – 264 s.
9. **Fetiskin N.P., Mironova T.I.** Psihologicheskie osnovy obrazovatel'noj deprivacii / N.P.Fetiskin, T.I.Mironova. – Kostroma: KGU, 2007. – 148 s.
10. **Jenciklopedicheskij slovar'** medicinskih terminov: V 3 t. / Gl. red. B.V.Petrovskij. –Т. 1. –М., 1982. –464 с.

Баташева Н.И. Особенности эмоционального развития социально депривированных дошкольников с задержкой психического развития

В статье раскрыто понятие социальной депривации и осуществлен теоретический анализ научных исследований особенностей психического развития социально депривированных детей. Освещены особенности эмоциональной сферы социально депривированных дошкольников с задержкой психического развития по данным экспериментального исследования. Представлены подходы коррекционно-развивающей работы по формированию эмоциональной сферы социально депривированных дошкольников с задержкой психического развития. Определены психолого-педагогические условия формирования эмоциональной сферы этой категории детей.

Ключевые слова: социальная депривация, задержка психического развития, эмоциональная сфера, дошкольный возраст, психолого-педагогические условия.

Batasheva N. I. Features of emotional development of social deprived preschool children with mental retardation

In the article the concept of social deprivation and carried out a theoretical analysis of research of features of mental development of social deprived children.

When covering especially the emotional sphere of social deprived preschool children with mental retardation according to a pilot study. Approaches correctional and development work on the formation of the emotional sphere of social deprived preschool children with mental retardation. Determined psychological and pedagogical conditions of formation of the emotional sphere of children in this category.

Keywords: social deprivation, mental retardation, emotional sphere, preschool age, psychological and pedagogical conditions.

Стаття надійшла до редакції 01.11.2016

Статтю прийнято до друку 01.11.2016

Рецензент: д.псих.наук, проф. Сак Т.В.

УДК 37. 015. 3 : 159. 929 (075.8)

Булах І.С., Семенча Л.Г.

ПСИХОТЕХНОЛОГІЯ КОРЕКЦІЇ АФЕКТУ НЕАДЕКВАТНОСТІ ТА ДЕЗАДАПТОВАНOSTІ У ПІДЛІТКІВ

У статті розглядається проблема афективної і дезадаптивної поведінки й афекту неадекватності сучасних підлітків. Здійснено аналіз наукових джерел з означеної проблематики. Науково обґрунтовані поняття «афективна поведінка», «дезадаптивна поведінка», «афект неадекватності», визначено провідні чинники виникнення зазначених феноменів. Проаналізовано причини виникнення відхилень у поведінці дезадаптованих підлітків, які провокують виникнення афекту неадекватності. Особливий акцент у статті ставиться на сприянні становленню самосвідомості, а саме: формуванню адекватної самооцінки, рівня домагань, особистісної рефлексії; розвиткові емоційної сфери та адаптаційних можливостей особистості; закріпленню навичок безконфліктного спілкування з однолітками й референтними дорослими підлітків з афектом неадекватності. Презентовано програму соціально-психологічного тренінгу інтегративного типу з елементами різноманітних психотерапевтичних та психологічних технік, основною метою якого є розвиток Я-концепції підлітка, подолання внутрішніх бар'єрів під час спілкування, формування адекватної самооцінки та рівня домагань, навичок емоційної і поведінкової саморегуляції. Намічено основні напрямки подальшої роботи психолога навчального закладу з зазначеною категорією підлітків.

Ключові слова: афект неадекватності, афективні переживання, афективна поведінка, дезадаптована поведінка, дезадаптованість, дезадаптовані підлітки, соціально-психологічний тренінг.

Підлітковий вік можна розглядати як період загострення протиріч розвитку, коли бурхливо виникаючі фізіологічні і психологічні зміни, зміна соціальної сфери і вимог до підростаючої особистості часто провокують емоційні і нервово-психічні порушення в поведінці та міжособистісних стосунках школярів з дорослими і однолітками, які можуть протікати в досить гострій формі та викликати сильні афективні переживання. Все це призводить до виникнення невротичних станів та інших ускладнень у психічному та особистісному розвитку учня підліткового віку, які при певних умовах та відсутності вчасної психологічної допомоги можуть перерости в стійкі негативні особистісні утворення. У зв'язку з тим, що учень постійно знаходиться під впливом соціального середовища і його розвиток носить суперечливий характер, саме психолог зобов'язаний надати допомогу підліткові в тому, щоб перебороти труднощі свого характеру і поведінки. Особливе значення при цьому має організація і надання психолого-педагогічної та соціальної допомоги саме цій категорії учнів в цілях профілактики і корекції дезадаптованості та афекту неадекватності.

Вперше поняття «афект неадекватності» було застосовано в 60-х роках вченими Л.І. Божович, М.С. Неймарк, Л.С. Славіною [1, 7, 11]. За результатами досліджень цих вчених частіше всього у підлітків афективні стани виникають на ґрунті неуспіху в навчанні.

Серед сучасних російських психологів над проблемою афекту неадекватності працювали такі вчені: Г.М. Прихожан, Н.М. Толстих, Т.І. Юферєва [8]. Ці вчені відстоюють точку зору, що не самі невдачі в навчанні провокують виникнення неадекватних реакцій в учня, а оцінки його особистості з боку оточуючих, які він вважає заниженими чи досить низькими і несправедливими. З цієї точки зору сфера спілкування для підлітків є найбільш афектогенною областю, ніж сфера учбової діяльності. Досить виразно прояви афекту неадекватності простежуються у дезадаптованих підлітків. Саме цією проблемою займалися такі вчені як Г.В. Грибанова, К.С. Лебединська, М.М. Райська, В.Г. Степанов [4]. Серед сучасних українських вчених вивченням причин виникнення афективної поведінки та афекту неадекватності серед дітей та підлітків займаються О.О. Головка, І.П. Лисенко, Н.Ю. Максимова, Є.Л.Мілютіна [6].

Розглянемо визначення афективної і дезадаптивної поведінки та афекту неадекватності. Л.С.Славіна визначила афективну поведінку як негативні переживання, в основі яких лежить незадоволеність будь-яких життєво важливих для підлітка потреб чи конфлікт між ними, які проявляються у відповідних формах поведінки у школі: підвищеній образливості, впертості, негативізмі, замкнутості і емоційній нестійкості [11, с. 112]. Для афективних підлітків характерні такі ознаки: переоцінка себе і своїх можливостей, відсутність внутрішньої упевненості у своїх силах, небажання визнати свою некомпетентність. Афективна реакція виступає як захисна, що дає змогу учневі у випадку неуспіху не знижувати самооцінку і рівень домагань, тобто неадекватна реакція не допускає у свідомість думки про власну неспроможність.

Сучасна дослідниця І.О. Сабанадзе [9, с.76] розглядає дезадаптивність як специфічну, інтегральну властивість індивідуальності людини, що проявляється в емоційній нестабільності, психогенних реакціях, тривожності, низькій мотивації досягнення та у видимій акцентуації рис характеру. Процес і результат дезадаптації зумовлюється внутрішніми (когнітивними, мотиваційними, емоційними), зовнішніми (соціальними і поведінковими) та характерологічними чинниками. В найбільш яскравій формі дезадаптованість особистості проявляється у підлітковому віці за умови неуспішного проходження етапів соціалізації. У сучасній психології виховання для визначення поняття «дезадаптивність» використовують наступну термінологію: недисципліновані, важкі, педагогічно занедбані, важковиховувані, діти з поведінкою, яка відхиляється від загальноприйнятих норм, схильні до правопорушень, соціально занедбані та ін.

Афект неадекватності, на думку М.С. Неймарк, це – неадекватна афективна реакція підлітка на невдачу в досягненні поставленої мети, що проявляється у формах підвищеної образливості, впертості, негативізмі, замкнутості, загальмованості і тому подібне [7, с.137]. Л.І. Божович під феноменом "афект неадекватності" визначала стійкий негативний емоційний стан, що є наслідком зіткнення двох різноспрямованих тенденцій: потреби зберегти завищену, в порівнянні з реальними можливостями,

самооцінку і невпевненості в собі, що проявляється в результаті неуспіху в діяльності [1, с.218].

Врахувавши й узагальнивши наукові позиції дослідників цієї проблеми та проаналізувавши результати власного емпіричного дослідження, ми прийшли до висновку, що афект неадекватності дезадаптованих підлітків – це відносно стійке, негативне емоційне утворення, в основі якого лежать неадекватні самооцінка, рівень домагань і спрямованість на себе, які в процесі взаємодій призводять до неуспіху та його неприйняття, викликаючи при цьому психогенні реакції та порушення соціального статусу[10, с. 357].

На сучасному етапі у віковій та педагогічній психології для управління поведінкою цієї категорії підлітків не створено системи психокорекційних та профілактичних засобів, зокрема психологічних програм та на їх основі соціально-психологічних тренінгів.

Метою статті є теоретичний аналіз і методичне обґрунтування моделі профілактики і корекції дезадаптованої поведінки підлітків з афектом неадекватності.

Підґрунтям для побудови зазначеної моделі став когнітивно-біхевіоральний підхід, розроблений А. Бандурою А. Беком, А. Еллісом, А.Дж. Келлі, Дж. Уотсоном та ін. Сутність цього підходу полягає в тому, що чинниками функціонування особистості виступає безперервний взаємозв'язок пізнавальної сфери, поведінки та оточення. Основними положеннями для реалізації наших завдань є наступні: поведінка (емоційні стани, перебіг почуттів, вчинки) в цілому зумовлена змістом і активністю когнітивних структур особистості (схем, переконань); комплекс схем, базових переконань і дисфункціональних переконань виявляються у формі автоматичних думок, здатних повторюватись, що впливає на поведінку людини, її ціннісне ставлення до самої себе та інших людей; дисфункціональні переконання, логічні помилки заважають особистості реально сприймати факти, адекватно розуміти мотивацію своїх та чужих вчинків. У зв'язку з цим людина приходять до викривлених когнітивних висновків, і, розглядаючи їх як реальні факти, не здатна до адекватного самоконтролю. Упереджені стосунки і погляди призводять до виникнення неадекватних і неадаптивних форм поведінки. Зазначені положення важливо застосовувати тоді, коли особистість прагне відпрацювати нові форми поведінки та нівелювати неадаптивні когнітивні структури, які заважають їй реалістично сприймати факти, взаємодії та адекватно осмислювати мотиви власної поведінки та поведінки оточуючих. Наша модель базується на основних принципах проектування психологічних профілактично-корекційних програм (єдності діагностики і корекції, пріоритетності корекції каузального типу, профілактики та корекції зверху вниз, нормативності, системності методів психологічного впливу) і включає в себе декілька етапів.

Психологічна модель профілактики та корекції дезадаптованої поведінки підлітків з афектом неадекватності проходила у декілька етапів.

Перший етап – діагностичний, був спрямований на виокремлення категорії дезадаптованих підлітків, діагностику психологічних особливостей їхніх поведінкових проявів та визначення з категорії дезадаптованих, підлітків з афектом неадекватності, дослідження соціально-психологічних чинників, критеріїв та рівнів феномену афекту неадекватності. Діагностика проводилася в ході вікарних спостережень емоційних реакцій, конфліктів, поведінкових проявів та загалом міжособистісних взаємодій і на основі використання психологічних, шкал, тестів, опитувальників. Після обробки діагностичних результатів нами було відібрано спочатку дезадаптованих підлітків, а з зазначеної категорії було виявлено підлітків з показниками афекту неадекватності та проведено з кожним індивідуальну консультацію. Для того, щоб підліток міг вільно говорити про свої проблеми і переживання, ми попередньо узагальнювали його відповіді та ставили питання, які стосувалися потреб, мотивів, переконань, переживань, емоційного ставлення до інших та до власної особистості, поведінкових реакцій у взаєминах з оточенням.

У процесі бесіди ми спостерігали за невербальною поведінкою (мімікою) підлітка і, помічаючи суперечності між його мовленнєвими поясненнями ситуації та невербальними рухами (очей, тіла, рук), з'ясовували, що криється за цими висловлюваннями та поведінкою.

Другий етап – етап планування, який проводився після інтерпретації якісних та кількісних результатів обстеження і був націлений на складання психологічної програми профілактичної та корекційної роботи з підлітками та розробки основних ліній профілактично-корекційної роботи.

Розроблена нами психологічна програма профілактично-корекційної роботи втілювалася в навчально-виховний навчального закладу впродовж навчального року.

Мета програми полягала в розробці та впровадженні методичних заходів, спрямованих на зниження показників дезадаптованості та афекту неадекватності у підлітків [3].

Завданнями, спрямованими на попередження та корекцію *дезадаптованості* стали: розвиток адаптаційних можливостей особистості, навчання способам конструктивної поведінки, формування установки на партнерство та відпрацювання навичок безконфліктного спілкування, підвищення рівня внутрішньогрупової згуртованості, активація розвитку толерантного та емпатійного ставлення до інших та ін. *Завданнями* щодо попередження та корекції *афекту неадекватності* були: розвиток самосвідомості (формування адекватної самооцінки та рівня домагань, навичок рефлексивного аналізу й особистісної рефлексії), відпрацювання навичок емоційної, вольової та поведінкової саморегуляції, засвоєння адекватних способів самовираження, формування мотивації самовиховання й саморозвитку, розвиток навчальної мотивації та ін. При реалізації програми з підлітками середньої загальноосвітньої школи акцент в роботі був зроблений на профілактиці та корекції зовнішніх поведінкових проявів афекту неадекватності (агресивності, образливості, негативізму та ін.), а з підлітками школи-інтернату – внутрішніх станів особистості (нереалізованих потреб, негативних емоцій, почуттів та переживань).

Третій етап – проведення профілактично-корекційних заходів, - включав у себе профілактично-корекційну роботу з підлітками і відображав основні напрями, форми й методи профілактичної та корекційної роботи щодо попередження та зниження показників дезадаптованості та афекту неадекватності підлітків; розвивальну роботу з вчителями та вихователями; консультативну роботу з батьками.

Основні змістові лінії *профілактичної роботи* щодо попередження *дезадаптованої поведінки* підлітків були спрямовані на запобігання порушень психологічного здоров'я та педагогічної занедбаності, підвищення соціального статусу в колі однолітків. У межах профілактики в ході індивідуальної роботи з підлітками були проведені консультації, під час яких відпрацьовувались навички самоконтролю і саморегуляції поведінки.

На групових заняттях – практичні вправи, вправи на самоконтроль, сюжетні та рольові ігри («Журнал», «Зіпсований телефон»), лекції, бесіди («Узгоджені думки, слова і вчинки людини як носії її вільної волі», «Від психічного здоров'я особистості залежить все: настрої, успіх, статус, життєве благополуччя»), семінари й групові обговорення («Клас для мене і я для класу», «Як розвинути витримку і покращити настрої», «Жити – значить спілкуватись», «Портрет моїх друзів», «Мої вчителі – старші друзі та наставники», «Правила шкільного етикету – «За» та «Проти»), Дні здоров'я, зустрічі з видатними та цікавими людьми міста («Від учня до керівника», «Мій шлях до успіху», «Захоплення мого дитинства», «Все починалося з мрії»). Доречним стало залучення підлітків до такого творчого виду роботи, як створення малюнків на тему: «Реальне та ідеальне «Я», «Мое коло спілкування», «Я і мої друзі», «Я і мої емоції», «Я і школа», «Я і Я», «Сходинки» та міні-творів: «Коли я буду...», «Я люблю...», «Мое покликання» з подальшим обговоренням під час групової роботи та в індивідуальних бесідах.

Корекційні заняття щодо зниження показників *дезадаптованості* були спрямовані на набуття відповідного очікуванням і реаліям соціального статусу підлітка серед однолітків, зниження показників агресивності, тривожності, конфліктності, засвоєння навичок безконфліктного спілкування та керування гнівом і агресією, підвищення рівня навчальної мотивації. Під час корекційних занять перевага надавалася груповим формам роботи, таким як тренінг гуманних комунікативних стилів взаємодій (вправи «Допоможи виправитися», «Примірювання ролей», «Шана й ухвалення», «Підводний човен»), групові обговорення і дискусії («Моя поведінка в ситуації неуспіху», «Як стати лідером», «Наодинці з собою», «Чи любиш ти себе?»), засідання круглого столу («Я-реальний – Я-ідеальний», «Справжня дружба – це...»).

Профілактика афекту неадекватності підлітків була націлена на попередження неуспішності в навчальній діяльності та спілкуванні, набуття навичок адекватного самоставлення та самосприйняття, формування позитивної Я-концепції, запобігання емоційних порушень. З метою зниження показників зазначеного феномену з підлітками були проведені індивідуальні та групові консультації, тренінгові заняття (соціометричні вправи «Ящик з яблуками», «Групова машина», вправи, спрямовані на розвиток

міжособистісної взаємодії «Гарячий стілець», «Взаємні презентації», «Сліпий і поводитир» та ін.), тематичні тижні психології («Шляхи безконфліктного спілкування», «Повір у себе»), а також було організовано ігрове спілкування з моделюванням поведінки у ситуації неуспіху.

Психокорекційна робота була націлена на розвиток навичок узгодженого самосприйняття й збалансованого самоствалення, стимулювання до самопізнання та саморозкриття образу власного «Я», відпрацювання навичок і вмінь адекватного відреагування емоцій та почуттів у ситуації неуспіху, зняття м'язових затисків, розвиток релаксаційних вмінь та навичок. Корекційні заняття зі зниження показників афекту неадекватності включали наступні засоби: драматизації, моделювання життєвих ситуацій, обговорення домашніх завдань і творчих робіт та ін. Основним засобом став психологічний тренінг розвитку самосвідомості (вправи «Хто Я є?», «Мій герб», «Формула успіху», «Мої сильні сторони»), програма якого включала 15 занять, що проходили один раз на тиждень протягом 90 хвилин.

В межах *розвивальної роботи з педагогами* проводились індивідуальні та групові консультації, бесіди, зустрічі, на яких обговорювались ефективні форми й методи щодо покращання адаптації та попередження процесу дезадаптації підлітків; організовані психолого-педагогічний семінар «Шляхи попередження та усунення шкільної дезадаптації» і педрада-тренінг «Підвищення рівня професійної компетентності та психологічної культури педагогічних працівників».

Консультативна робота з батьками включала такі засоби групової взаємодії: проблемний семінар «Причини порушень поведінки підлітків», круглий стіл «Виховуємо підлітків разом», індивідуальні бесіди та групові повідомлення для батьків («Стиль виховання в сім'ї», «Підтримуємо особистість», «Наслідки насилля в сім'ї», «Як попередити підліткову кризу», «Як подолати агресію підлітків» та ін.), родинні свята, присвячені Дню матері та Дню захисту дитини.

Отже, створена нами програма з попередження та усунення феномену афекту неадекватності покликана забезпечити соціально-психологічну адаптацію й сприяти особистісному розвитку й самореалізації підлітків з дезадаптованою поведінкою. Послідовне розв'язання встановлених в її межах завдань відбувалося через активізацію зусиль підлітків у напрямку оволодіння навичками вольового самоконтролю поведінки, безконфліктного спілкування з оточуючими (вчителями, вихователями, батьками, однолітками), саморегуляції емоцій, пізнання власного «Я», самовиховання, позитивного самоприйняття оточуючих.

Перспективними в подальших дослідженнях, на нашу думку, є розробка і впровадження новітніх технологій в процес консультативної діяльності для зазначеної категорії підлітків.

Використана література:

1. **Божович Л.И.** Личность и её формирование в детском возрасте. Психологическое исследование / Л. И. Божович. – М.: Просвещение, 1968. – 464 с.
2. **Булах І. С.** Психологія особистісного зростання підлітка: монографія / І. С. Булах. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2003. – 340 с.
3. **Булах І.С.** Психотехнологія корекції афекту неадекватності та дезадаптованості у підлітків: навч.-метод. посіб. / І.С.Булах, Л. Г. Семенча – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. – 101 с.
4. **Лебединская К.С.** Подростки с нарушениями в аффективной сфере / К.С. Лебединская, М. М. Райская, Г. В. Грибанова. – М., 1988. – 69 с.
5. **Лидерс А.Г.** Психологический тренинг с подростками: учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед. / А. Г. Лидерс. – М.: Академия, 2001. – 256 с.
6. **Максимова Н.Ю.** Основы детской патопсихологии: учеб. пособ. / Н.Ю. Максимова, Е. Л. Малютина, В. М. Пискун. – К.: НПЦ Перспектива, 1999. – 432 с.
7. **Неймарк М.С.** Направленность личности и аффект неадекватности у подростков / М. С. Неймарк // Изучение мотивации поведения детей и подростков. – М., 1972. – С. 172-249.
8. **Прихожан А.М.** Об аффекте неадекватности у учащихся 3-х и 5-х классов / А. М. Прихожан, Т. И. Юфарева // Экспериментальные исследования по проблемам общей и педагогической психологии. – М., 1975. – 74 с.
9. **Сабанадзе І.О.** Соціально-психологічні фактори дезадаптивності та її корекція у підлітків: дис. канд. психол. наук (19.00.07 – педагогічна та вікова психологія) / І. О. Сабанадзе. – К., 1997. – 260 с.
10. **Семенча Л.Г.** Психологічні показники афекту неадекватності у дезадаптованих підлітків / Л.Г. Семенча // Актуальні проблеми практичної психології: зб. наук. пр. – Херсон, 2008. – Ч. I. – С. 353 - 358.
11. **Славина Л. С.** Дети с аффективным поведением / Л. С. Славина. – М.: Просвещение, 1966. – 149 с.

References

1. **Bozhovych L.Y.** Lychnost" y её formirovaniye v detskom vozraste. Psicholohicheskoye yssledovaniye / L. Y. Bozhovych. – М.: Prosveshheniye, 1968. – 464 s.

2. Bulax I. S. Psixolohiya osobystisnoho zrostantya pidlitka: monohrafiya /I. S. Bulax. – K.: NPU imeni M.P. Drahomanova, 2003. – 340 s.
3. Bulax I.S. Psixotexnologhiya korekciyi afektu neadekvatnosti ta dezadaptovanosti u pidlitkiv: navch.-metod. posib. / I. S. Bulax, L.H. Semencha – K.: NPU im. M. P.Drahomanova, 2010. – 101 s.
4. Lebedynskaya K.S. Podrostky s narushenyamy v affektivnoy sfere / K.S. Lebedynskaya, M. M. Rajskaaya, H. V. Hrybanova. – M., 1988. – 69 s.
5. Lyders A.H. Psixolohicheskyj trenynh s podrostkamy: ucheb. posob. dlya stud. vissh. ucheb. zaved. / A. H. Lyders. – M.: Akademyya, 2001. – 256 s.
6. Maksymova N.Yu. Osnovi detskoj patopsixolohyy: ucheb. posob. / N.Yu. Maksymova, E. L. Malyutyna, V. M. Pyskun. – K.: NPC Perspektyva, 1999. – 432 s.
7. Nejmark M.S. Napravlennost' lychnosty u affekt neadekvatnosti u podrostkov / M. S. Nejmark // Yzuchenye motivacyu povedenyua detej y podrostkov. – M., 1972. – S. 172-249.
8. Pryxozhan A.M. Ob affekte neadekvatnosti u uchashhysya 3-x y 5-x klassov / A. M. Pryxozhan, T. Y. Yufareva // Eksperymental'nye yssledovanyua po problemam obshhej y pedahohicheskoj psixolohyy. – M., 1975. – 74 s.
9. Sabanadze I.O. Social'no-psixolohichni faktory dezadaptyvnosti ta yiyi korekciya u pidlitkiv: dys. kand. psixol. nauk (19.00.07 – pedahohichna ta vikova psixolohiya) / I. O. Sabanadze . – K., 1997. – 260 s.
10. Semencha L.H. Psixolohichni pokaznyky afektu neadekvatnosti u dezadaptovanyx pidlitkiv / L.H. Semencha // Aktual'ni problemy praktychnoy psixolohiyi: zb. nauk. pr. – Xerson, 2008. – Ch. I. – S. 353 - 358.
11. Slavyna L. S. Dety s affektivnim povedenyem / L. S. Slavyna. – M.: Prosveshhenye, 1966. – 149 s.

Булах І.С., Семенча Л.Г. Психотехнология коррекции аффекта неадекватности и дезадаптированности у подростков

В статье рассматривается проблема аффективного и дезадаптивного поведения и аффекта неадекватности современных подростков. Осуществлен анализ научных источников по обозначенной проблематике. Научно обоснованы понятия «аффективное поведение», «дезадаптивное поведение», «аффект неадекватности», определены ведущие факторы возникновения указанных феноменов. Проанализированы причины возникновения отклонений в поведении дезадаптированных подростков, которые провоцируют возникновение аффекта неадекватности. Особый акцент в статье ставится на особенностях становления самосознания, а именно: формирование адекватной самооценки, уровня притязаний, личностной рефлексии; развитию эмоциональной сферы и адаптационных возможностей личности; закреплению навыков бесконфликтного общения со сверстниками и референтными взрослыми подросткам с аффектом неадекватности. Представлена программа социально-психологического тренинга интегрированного типа с элементами различных психотерапевтических и психологических техник, основной целью которого является развитие Я-концепции подростка, преодоление внутренних барьеров при общении, формирование адекватной самооценки и уровня притязаний, навыков эмоциональной и поведенческой саморегуляции. Намечены основные направления дальнейшей работы психолога учебного заведения с данной категорией подростков.

Ключевые слова: аффект неадекватности, аффективные переживания, аффективное поведение, дезадаптивное поведение, дезадаптированность, дезадаптированные подростки, социально-психологический тренинг.

Bulakh I., Semencha L. Psihotehnologiya korektsii afektu neadekvatnosti ta dezadaptovanosti have pidlitkiv

The article deals with the problem of today's teenagers' affective and maladaptive behavior and inadequacy affect. The scientific literature on this subject has been analyzed. The concepts "affective behavior", "maladaptive behavior", "inadequacy affect" are scientifically substantiated, the main factors of these specified phenomena are defined. The causes of deviations in the deadapted teenagers behavior who provoke the beginning of inadequacy affect are analysed. The special emphasis in the article is put on assistance to formation of consciousness, namely to formation of an adequate self-esteem, level of claims, a personal reflection; to development of the emotional sphere and adaptation abilities of the individual; to perpetuate conflict-communication skills with peers and reference adults of teenagers with inadequacy affect. The program of socio-psychological training of integrative type with elements of various psychotherapeutic and psychological techniques whose main objective is development of the adolescent self-concept, overcoming internal barriers in communication, the formation of an adequate self-esteem and level of claims, skills of emotional and behavioral self-regulation. The main directions of further work of the psychologist of educational institution with this category of young people are planned.

Keywords: inadequacy affect, affective experiences, affective behavior, deadapted (maladjusted) behavior, maladjustment, maladjusted adolescents (deadapted teenagers), socio-psychological training.

Стаття надійшла до редакції 24.10.2016 р.

Статтю прийнято до друку 24.10.2016 р.

УДК 159.95

Войтко В.В.

ОСОБИСТІСНИЙ ПІДХІД НАУКОВЦІВ ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗАТРИМКИ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

В статті здійснюється аналіз наукових підходів до визначення та характеристики категорії дітей з ЗПР, констатується факт зворотності даного явища, виокремлюється кожна група даної категорії, вказуються чинники походження затримки психічного розвитку, спільне та відмінне між кожною групою відхилень.